

Jeg - vi alle har det godt. Ingen er syge og vi er fulde af forhåbninger om den næste tid. - I morgen, søndag tidlig flyver vi til Nampula, hvorfra vi køres til Ilha i bus.

Rejsen herved gik udmærket, bortset fra nogle timer i Østberlin, hvor vi ikke rigtig vidste om vi - eller vor bagage - var købt eller solgt. Problemet var vor ikke ubetydelige overvægt, som vi havde fået accepteret i Kastrup, og som rejsebureauet lovede telefonisk at klare i Østberlin. Den grålige energiske dame bag glasruden, kendte ikke til nogen aftale, og forlangte betaling for overvægten, Det vilde blive ca 23.000 kr., som vi ikke kunne klare. Derfor måtte vi have telefonisk forbindelse til rejseagenten i Danmark. Med da vi nåede igennem var kl. over 17.00 og automatsvareren bekendtgjorde kontoret lukket. Vi søgte derefter folk i Danmark, som kunne påtage sig at finde frem til hans privatadresse. Du var involveret, men pludselig kom en anden dame og meddelte, at alt var i orden! - Det lettede naturligvis meget!

Turen fra Berlin til Lagos og videre til Maputo foregik i et stort russisk fly, der var stopfyldt af folk - også Mozambikanere - og deres håndbagage. Sædeafstanden er lille, så det kneb generelt at have benene med. - Mozambikanerne havde studeret i DDR i 4-6 år, og ikke været hjemme i mellemtiden.

Da vi kom til Maputo kom næste problem, som dog ikke var præget af uvenlighed. Vore visa var ikke til stede, så vi kunne ikke komme ind! - Det lykkedes omsider, at få lavet nogle nye v.h.j.a. den danske ambassade, men det tog tid. Ved gode mozambikanske kræfter slap vi også for at skulle tømme alle de store tunge kasser, proppet med udstyr, i tolden. Egen bagage blev ret godt undersøgt.

Ole Mouritzen var blandt modtagerne. Jeg var på køreturen fra lufthavnen til byen en smut inde hos ham og Eva.

I dag - start kl. 6.00 - var vi, ledere, i ministeriet for at hilse på og samtale med øverste chef under ministeren, en meget intelligent, tiltalende og fuldentd engelsktalende mand - m.fl. - om vort projekt. Det var vist en god positiv samtale.

Jeg har eneværelse på byens 3/4- færdige hotel for politiere o.lign. Vi får storartet mad - næsten for meget!

Jeg føler mig faktisk lidt sær, når andre sulter. Min dyppekoger decinficerer vand, jeg taget med i morgen til Ilha. - Jeg er gået over til de andre malariatabletter. Det er lettere at administrere 2 tabletter hver dag, end på periodiske dage. Varmen er behagelig - som en varm sommerdag. Men det er nok lidt anderledes nordpå.

Solen drejer den "gale" vej rundt, så det er lidt svært at få anbragt nord. Jeg skal tænke mig om hver gang. Vi rejste i 38 timer, med småblund ind imellem, så vi sov vist alle godt i nat. Det kunne have varet længere.

Ilha 24.8.1983

Vi skulle være fløjet til Ilha i søndags, men da vi kom til lufthavnen kunne det ikke lade sig gøre. Først nævnte årsag: flyet skulle bruges til at flyve arbejdsløse byboere ud på landet. Anden forklaring: præsidenten skulle bruge flyet. Tredie: flykaptajnen ville ikke flyve. Hvad der er rigtigt ved jeg ikke. Men vi så en masse fine ministervolvoer og siden præsidenten komme til lufthavnen.

Næste dag, mandag lykkedes det dog. Vore tunge kasser var sendt i forvejen. Vi fløj nord på 2 timer ca 1200 km til Nampula, hvor vi fik en fin modtagelse. Vi lærere blomster og kys fra små piger. Provinsdirektøren m.fl. honoratiores var mødt. Herfra i bus 150 km til Ilha, gennem et såkaldt kulturlandskab med dyrkede beplantninger, som nærmest lignede vildnis, med små landsbyer, lerklinede stråttækte hytter, som er ganske smukke.

Nu er vi på Ilha og begyndt at komme igang. Dog kom kasserne ikke de første par dage. De var forsvundet, men man fandt dem og kørte dem herop på en skrøbelig lastbil, som kun kunne bremse med håndbremsen, og som iøvrigt brød sammen 100 km herfra, gearkassen gik istykker. Blev åbenbart repareret om natten, af chaufføren og hans søn. Derudover var der 3 draftsmen (tegnere hos ark.Keil) som passede på kasserne, og så en mand, der skulle hjælpe med at skubbe lastbilen - som ikke selv kunne starte - igang.

Vi 3 lærere bor aldeles pragtfuldt i et meget stort og vel-

B031

udstyret rigmands gæstehus. Egne store værelser, bad, toilet, køkken, stuer, terrasse, 2 vagtmænd, tjenerer som vasker tøj etc. Det er ganske sært i et socialistisk land, men det er en gammel kolonivane, som vist ikke forsvinder med det samme.

Desværre har jeg mistet mit fotografiapparat. Jeg har faktisk ikke fotograferet med det her. Men jeg må have glemt det på spisehuset el. lign.

Byen er meget spændende - det gælder såvel den portugisiske del som Bairoen - den indfødte. Folk er meget venlige. Vi blev om aftenen modtaget med en større dansefest.

Lysen går en gang imellem. Vi sover lidt for lidt, men det må blive til mere, når der kommer mere ro over feltet. Der er megen snak.

Ilha 29.8.1983

Jeg sidder nu i mit fine gæstehus og nyder en kop te. Ganske vist har jeg lige spist middag (suppe, steg m.ris, banan og papaja som dessert og en udmærket tynd halvbitter kaffe med 2 teskefuld sukker), men i den varme, vi har nu, betyder det en del for velværet at få vædske nok.

Vi får dagligt 3 måltider og altid varm mad, formodentlig fordi kold mad holder sig dårligt. Til morgenmad: kartofler og en slags spejlæg, eller en slags lever. Til frokost: suppe med ris og en slags spinatblade, grillet fisk (som sommetider bider sig selv i halen og derfor serveres som cirkler) m. spaghetti og grøn salat i olie og kaffe. Til middag: suppe m. ris og en slags spinatblade, fisk (som ikke bider sig i halen) eller kød (kan være knækkede tynde knogler med brusk og kød, kylling, oksekød o.lign.) m.ris eller kartofler samt grøn salat i olie. Som dessert, banan, papaja (ligner melon, men er bedre) og til sidst kaffe.

Vi spiser morgenmad kl. 6.45, starter med arbejdet kl. 7.30, frokost kl. 12.00, siesta til arbejdet begynder kl. 14.00, slutter kl. 17.00, middag kl. 19.00.

Vi arbejder godt. Alle er flittige og interesseret. Ind imellem kommer forskellige arrangementer, af mere eller min-

dre interessant art. Jeg har holdt mange taler og hilst Mozambique fra Danmark og alt sådan noget. Det kan være lidt trættende men hører sig til. Beboerne, og dem der kommer hertil for at hilse på, er overordentlig venlige, og vi nyder stor ære. Det er rygtedes viden om, så hvis man er noget, skal man til Ilha for at hilse på.

I beg. af september kommer statssekretæren, guvernøren, og en anden ministeriel mand. Statssekretæren er en slags minister, som dette projekt sorterer under. Jeg traf ham i Maputo. Han er en overordentlig tiltalende person, intelligent, med gode visioner og charmerende. Vort projekt er en slags flagskib for ham, så vi håber det lykkes. Hans konkurrent fra planlægningsministeriet kommer også. Det kan jo blive ret spændende. Der er en del som har satset på os, så vi føler et stort ansvar. Disse fine herrer bliver her i 5 dage. - Pu ha!

I morgen bliver vi færdige med at registrere alle vandrette flader (tage og friarealer). Så skulle vi gerne igang med at måle. Jeg har i dag travet rundt med Jens i stegende sol, for bl.a. at se hvilke bygninger, vi skal måle. Vi kan naturligvis ikke måle ~~det~~, men må vælge ud af typer (størrelse, anvendelse, arkitektur, historie etc.), så vi får et repræsentativt udvalg. Vi kommer ud i mange huse, snakker med mange folk og diskuterer selv meget. Jeg har udnævnt 2 grupper til således at lave en første gennemgang af øens huse, startende i hver sin ende. Vi skulle gerne være færdige i morgen, men det kniber. Desværre er mange huse i en elendig forfatning. De utætte flade tage, som skulle opsamle regnvand (det er p.t. det eneste vand vi har) styrter ned. Når de bliver fugtige kommer termitterne og æder bjælkerne og lofter og tage styrter ned. Da de er tunge, 50-60 cm. tykke og af sten og mørtel, skal man helst ikke stå under neden.

Fugten giver også planter mulighed for at komme ind. Der er et træ, som hedder Figobrava, som er helt utrolig, ja faktisk grotesk i sit væsen. Det vokser utrolig stærkt, henter vandet gennem sit fantastiske rodsystem. Hvis den får fodfæste på f.eks. et hustag, sender den sine rødder ned gennem huset langs væggene, ned til cisternerne under gulvet eller ude i gården. Rødderne står således i luften og kan blive mange meter høje. De er i nærmest lodrette stil-

linger, krydser hinanden lidt på skrå og vokser sammen i krydsene. Det ligner et urskovsuhyre, når man kigger ind i et rodsystem af den art.

Men mennesker ødelægger også husene. Da der ikke er brænde på øen, bruger man de fine barokdøre og -vinduer. Hertilkommer at lokalbefolkningen er flyttet ud i nogle af de af portugiserne forladte huse, som de bruger på en helt forkert måde, f.eks. ved at tænde bål på gulvet til madlavning. Det er forståeligt at bevarings- og restaureringsproblemerne er lidt mere end træ og mørtel og arkitektur.

Hvad jeg her har fortalt gælder stenbyen, den portugisiske del. Den anden, "Beiroen", som er de fattige afrikaners stråhusby er et kapitel for sig, med det kan vente.

Ilha, Mozambique d.9.9. 83.

Efterhånden kniber det med at huske, hvad jeg har skrevet til den ene og anden. Så det kan let blive til gentagelse.

Jeg har skrevet til Bent og ~~Hilga~~ Hans og ~~Lars~~ Torben og L. Men ikke postet dem, da Candide skal til Maputa i morgen. Det går hurtigere. Jeg tror der ligger mellem 50 og 100 breve i Nampula til os. Bortset fra 2 breve, som Per fik for en uge siden, har ingen endnu modtaget post. Pers brev var ca 1-2 døgn om at komme til Maputa, men 14 dage fra Maputa til Ilha. Så vi længes efterhånden efter at få breve. Nyt fra verden udenom får vi kun gennem Pers radio som opfanger nogle engelsksprogede udsendelser bl.a. om nedskydning af flyet.

Her går det ganske godt. Jeg kan dog se, at det vil knibe med tiden. Der er meget at samle sammen foruden der almindelige opmåling. Selve restaureringsproblemet er meget stort og bliver stadig større p.gr.a. forfaldet. Vi skulle gerne finde en løsning, som er forsvarlig både økonomisk, tidsmæssigt, arkitektonisk og politisk. Hernede ved de ikke meget og kan ikke meget, og der er stor mangel på materialer. Dertil kommer, at systemet er ret stift, og derved sinker eller blokerer. Men de er meget optimistiske, og indser gerne fejl, som planlægges rettet. Hierakiet forekommer meget be-

værligt. De ønsker gang på gang at få at vide hvem vi er, hvem er chef. Hvad er hver persons rolle i gruppen. Per har i 2 dage skrevet curriculum vitae for hver af os på engelsk!

Vejret arter sig godt. Bortset fra middagstimerne er det som varme sommerdage. Men vi er ved at vænne os til det. Mavene og halsene er også ved at være i orden. Jeg er naturligvis blevet stukket af moskitos, men fejler ikke noget. Piller mod malaria spiser jeg regelmæssigt. Jeg har ikke så megen fritid, men har dog badet flere gange. Vandet er lunt, men alligevel friskt. Der er et kraftigt tidevand, som skifter vandet ud. Jeg har også fået lavet et par tegninger. Det måtte dog gerne blive til mere. Mit værelse er stort og godt. Vore tjenere holder rent. Vi får vasket og strøget ca 2 gange om ugen. Ernst spiller violin, og gør det godt. Der er en god akustik fra hans værelse og hen ad gangen.

I dag er det national helligdag, så vi har kun arbejdet $\frac{1}{2}$ tids. Nogle har holdt helt fri. Den danske lægefamilie fra Nampula er på besøg. Ilha kunne blive et vældigt turiststed. Stedet trækker. Der har efterhånden været flere hold danskere her.

I søndags var vi en tur på fastlandet. Vi sejlede over bugten i havnekaptajnens motorbåd. Der ligger en forladt ruinby af en landsby. Folk var meget flinke. Børnene elskede at skubbe båden fra land, da vi skulle hjem. Overfarten fra Ilha skete mens det var lavvand, så vi gik et langt stykke på våd bund. Jeg samlede en del konkylier og muslinger, som jeg troede var tomme. Hjemme lagde jeg dem i fin orden på min mahognykommode. Men et stykke tid efter begyndte de at kravle rundt. Det viste sig, at de var beboede af eremitkrebs, som nu ønskede at komme i vand igen.

Jeg stopper nu. Jeg vil prøve at snuppe en lille lur, og snige mig ud bagefter alene, for at male eller bade. Hils alle, og rundt omkring dig.

Ilha, Mozambique 5.9.83.

Vi har nu været 14 dage på selve Ilha, og er godt igang med arbejdet. Alle går til sagen med godt humør. De studerende er faktisk meget søde. De "vanskeligste" opfører sig fint. - Naturligvis er der visse forhold, der er anderledes og sære, men det løser sig. Det er jo en hel anden tankegang. Man må koble meget dansk og vesteuropæisk fra og være tålmodig.

Vi får en meget fin forplejning i betragtning af den fattigdom og mangel, der hersker. Vi har ofte dårlig samvittighed, men det vil være en fornærmelse ikke at modtage.

Jeg har holdt utallige taler og er ikke færdig endnu. Her lægges megen vægt på former, grader og hakkeorden, selv om det efter revolutionen i 72 er et kommunistisk socialistisk styre. Vi danske har lidt svært ved at falde ind i de stive former. Uddannelserne er meget lave. En folkeskoleeksamen giver adgang til at blive byens administrator. Da portugiserne forlod landet, sank det på mange måder langt ned, og har meget svært ved at komme op. Der gøres mange fejl, som f.eks. at indsamle alle arbejdsløse i byerne og flyve eller køre dem ud på landet, hvor de så må klare sig. Men de lærer af deres fejl og er iøvrigt meget optimistiske og glade. Jeg tror selvmordsprocenten er meget lav.

Det er en meget stor og krævende opgave, vi har kastet os ud i. Jeg håber dog, vi kan komme frem til et eller andet resultat. Men det er ikke let at bevare og sikre en by med så dårlige levebetingelser og så mange ruinøse huse. - De flade tage, som bruges til at samle regnvand - det er vort drikkevand - er meget utætte. Derfor rådner bjælkerne og termitterne hjælper gevaldigt til, så tage og lofter styrter ned for et godt ord. Man skal se sig godt for, når man går ind i huse. En ret stor del huse er allerede på Koldinghusstadiet, og der bliver flere for hver regntid.

Bortset fra noget mavehalløj har jeg klaret mig fint. Vi har alle været det igennem. Mange tillige en ordentlig omgang halsbetændelse. Men nu er vi stort set ovre det. Ingen (måske bortset fra een) har haft malariatendenser. Vi spiser piller og p.t. kører min elektriske myggedræber på mit værelse, mens jeg skriver til jer.

Hernede kender man kun sult, laset tøj og sygdom. En mor mistede i forgårs 2 børn af tuberkulose.

Ilha d.12.9.83.

Her går det fremad. Vi er naturligvis nødt til en gang imellem, at justere program og arbejde. Vi gør en god indsats, som naturligvis kan ønskes større og bedre. Men jeg synes, at alle arbejder godt med fint humør. Lidt "tavshed" indimellem er vist meget naturligt.

Jeg arbejder indimellem på de historiske kort, på den tekniske tilstandsregistrering, som Nicolaj gør en god og selvstændig indsats på. Herudover underviser jeg Mozambikanere i opmåling, samt planlægger og holder møder sammen med lærerne, og hver morgen kl. 7.30 med de studerende. Ind imellem maler og tegner jeg, og indtil nu lavet 16. Det er helt godt. De er blevet bedre og bedre, og det er skægt. Men jeg gør det kun udenfor arbejdstiden, og den er kort. Det er allerede mørkt kl. 17. Jeg skal derfor planlægge nøje, hvad jeg vil tegne. Jeg holder fri kl. 16.00, så der er ikke tid til at opsøge motivet. Siestaen er på 2 timer, hvoraf een går med spisning, og den anden time er varm og mest egnet til at ligge stille.

Weekenderne går fra lørdag middag. Sommetider er der fælles arrangement, som jeg (vi) bør være med til, selvom det kunne være rart, at være alene.

I går, søndag, var vi om formiddagen (til kl. 14) på sejltur til fyrtårnsøen, en koralø, hvor vi dykkede, badede, samlede koraller, musligeskaller m.m., og tegnede (og blev stegt)! Jeg beherskede heldigvis solen med skjorte og hat, så det gik kun lidt ud over benene. Om eftermiddagen tegnede jeg en udsigt over "Beiroen", de indfødtes stråhytte-

by. Den blev hel god. Vandet er fantastisk klart, og har de smukkeste grønne og blå farver. Det myldrer med fisk i alle former, farver og størrelse. Sommetider springer kaskader af fiskestimer op over havfladen, så det suser. Vi spiser meget fisk, alle former og størrelser, fra silde-dimension til "bøffer" skåret ud af store tunfisk, eller andre store fisk. Der er også en hornfiskeart, som serveres stegt og sig selv bidende i halen.

I går fik vi for første gang languster - kæmpestore - kogt og grillet over trækul. Når lejlighed gives køber man en kokusnød, som er frisk d.v.s. fyldt med saft og med blødt elastisk kød. Maden består ellers af ris, pommefrites, en gang imellem kogte små kartofler. Hertil serveres som sagt fisk af en eller anden art, eller "bombeged", som vi kalder det. Ged (eller får, eller kalv?) som består af splintrede ben og knoglestykker, hvorpå der sidder lidt brusk og kød. Jeg foretrækker så langt fisken, som virkelig er frisk og dejlig og smager af "hav" og ikke af "fisk".

Lokalbefolkningen lever også meget af fisk. Om eftermiddagen ser man mænd og børn gå hjem fra "fiskeindkøb på havnen" med fisken i sjove fine bundter. På molerne og langt ud i vandet står drenge og mænd med snøre og fisker. Eller de har slået sig sammen, 10-15 personer, om at trække vod, eller et stort net, som de har sejlet et stykke ud eller svømmet et stykke ud. Det trækkes ind i en stor bue. 2 dygtigt svømmende fiskere "jager" bagfra fiskene fremad, så fiskene sommetider springer over nettet og ind på den "forkerte" side. Skibene - der er flere typer - er meget smukke med deres trekantede sejl. Riggen er simpel. De sejler godt, men kan ikke gå over stag. De kovender og taber højde i kryds. Nogle både er udhulede kluntede træstammer, med udliggere til begge sider, ellers ville de sikkert let snurre rundt.

Det mærkes efterhånden på sindene, at der kun er 14 dage tilbage. Nogle er lidt nervøse eller let irritable. Der skal samles en del op. Der dukker stadig nye problemer op.

Jeg skal d.8. tale i biografen for folk.

I Maputo har jeg ønsket at fremlægge vore hidtidige resultater for kompetente folk. Samtidig skal jeg holde en seriøs forelæsning i Maputo for fine folk.

Varmen og fugtigheden er steget. Det klistrer til arme og albuer, når man skriver. At drikke varm te giver lige så meget sved.

Varmen slår ned over en, når man træder ud i solen.

Jeg har haft en periode med rigtig tynd mave. Og er gået på Retardin. Det hjælper. Samtidig har jeg i tre dage været på "vand og brød".

Jeg har i den periode smidt et par kilo af mig, så nu er jeg glad for livremmen. Men ellers har jeg det fint.

Jeg føler naturligvis ansvaret på mig. Nu er der ikke meget at ændre eller rette op på. Vort arbejde er trods alt godt, tror jeg, men det er svært at orientere det præcist imod et mål, som Mocambikanerne ikke engang kender selv.

I ryggen på mig blæser airconditionmaskinen, og udenfor ligger den blå havflade, med striben af fastlandet Afrika i horisonten.

Delfinerne har lige tumlet sig efter småfisk, og fiskerne efter delfiner. Over huset flyver engang imellem de skadefarvede krager og skriger kra-kra på mocambikansk. Højere oppe flyver nogle svaleagtige fugle og fløjter som præstekraver. I træerne er der spragledede småfugle og i gaderne almindelige gråspurve.

På lavvandsområderne går storke, og ofte sidder en hejre på gavlspidsen på det gamle magasin i nærheden.

På gulvet kravler kakkerlakker så store som spiseskehoveder.

I ruinerne hænger kæmpeedderkopper i deres store net.

Her i huset, spisestuen, mit værelse, løber grågrønne-(væggen er lysegrøn) - gekkoer over vægge og lofter for at fange insekter.

Jeg har kun haft een loppe i sengen. Udenfor i det tørre sand og mellem visne blade løber store "firben" rundt, og flygter op i træstammerne eller ruilmurene.

Rotterne vrimler, også ved højlys dag. De lever i et eldorado af bortkastet køkkenaffald, hirse- og majs-korn til tørre, menneskelort på strandbredden, i ruinerne eller bag buskene.

Fiskene, som derimod er skønne både at se på og spise, har jeg vist beskrevet. Men sommetider springer store sværme af småfisk op over vandet med en susende lyd, som kan sammenlignes med stæreflokkene i Vangså.

Menneskene er også bemærkelsesværdige, både af udseende og væsen

Flemming så en dag en Mocambikaner med bukserne nede om anklerne forrette sit ærinde på stranden, men da det var under højvandsstigning, måtte han i sin sære stilling af og til "springe" indad mod land.

De danser voldsomt, larmende og rytmisk. Lokalet bliver tykt af støv og deres karakteristiske svedlugt.- Det er fantastisk, hvad deres fødder kan tåle at gå på. De må have elefanthud, når de springer rundt på skarpe, knoglede koralskær, eller går ind i ruiner, hvor der er tidsler, tørre pinde, glasskår, lort etc. Men der er da også dårlige fødder ind imellem.

Børnene kan være sære overfor hinanden- det kan danske dog også - som dem i går, der kastede sten på en lille dreng, der sad stiltfærdigt og forknyt på fortovskanten. Jeg skældte dem bravt ud, men undrede mig over en voksen, der med korslagte arme passivt overværede optrinet. Jeg tror, han var far til en af angriberne.

Ellers holder de meget af børn. Slæber evindeligt rundt på dem. Mødrene som kængurumødre med barnet i et tørklæde på ryggen, hvor det sidder, sover, "danser" med til fest etc. Bliver edt sultent, svinger hun "klumpen" om på maven og serverer bryst. (iøvrigt den eneste form for mælk, vi har set).

Hvis en pige ikke er gift før 18 år, er den helt gal. Vore ugifte kvindelige studerende på 27 år er sensationer. De unge kvinder har et sært overraskelsesudbrud -eller - hyl, som benyttes ustandselig. Folk kan snakke længe og højlydt uden for vinduet, når man hviler sig. Går man på gaden med fotoapparat, vil børnene fotograferes. Kvinderne derimod flygter. De unge piger lægger en højst besynderlig maske på ansigtet af noget, der ligner rismel. Det ser meget mærkeligt ud. Det skal være for at få en fin og sart hud. De går frit rundt på gaden med pynten.

Jeg glæder mig meget til at komme hjem til luften, farverne, regn, sol, blæst, dig og børnene.
